

Mindenesetre a három tagköztársaságban mind a politika, mind a gazdaság arculata más és más képet mutat. Néhányan diszkrimináció áldozatának érzik magukat. A tagköztársaságokban élő oroszokat viszont pozitív diszkrimináltaknak tekintik, mert ők előnyben részesülnek az állami- és jó gazdasági állások betöltésénél.

Az irányított gazdasági átalakulás folyamata csökkentheti az etnikai rétegződés növekedésének kockázatát, és kisebb hatással lehet az egyenlőtlenség szubjektív érzetére.

Kádár József

Fehéroroszországi lengyelek: „leírt” nemzetiség?

Kruczkowski, Tadeusz: *Polacy na Białorusi – terażniejszość i przyszłość.* = *Więź*, 2002. 4. no. 113–121. p.

Kurkiewicz, Michał: *Mitologia nie polityka.* = *Więź*, 2002. 4. no. 122–132. p.

Kruczkowski, Tadeusz: *Czy Polacy na Białorusi są spisany na straty?* = *Więź*, 2003. 1. no. 166–171. p.

Kurkiewicz, Michał: *Odpowiadam Przesowi.* = *Więź*, 2003. 1. no. 172–173. p.

Borkowicz, Jacek: *Od redakcji.* = *Więź*, 2003. 1. no. 173. p.

Referátumunk címe alatt hivatkozott vitacikkek két dologról tanúskodnak a mostanában újra élénk és hangos lengyel politikai események felől:

1. Annak következtében, hogy igencsak közeleg Lengyelország belépése az Európai Unióba, a Fehéroroszországtól Kazahsztánig terjedő térségben szétszóródott ún. „keleti lengyelség” általában is aggódik az anyaországgal eddig fenntartott kapcsolatok nehezebbé válása miatt.
2. Különösen megnőtt a Fehéroroszországban élő lengyelek aggodalma, mivel a diktatórikus rezsim (nemegyszer orosz sugalmazásra) folyamatosan ambicionálja a lengyelség „eltüntetését” az ország népességéből.

Kruczkowski első megszólalását a *Więź*ben ugyancsak ez az aggodalom hatja át (ld. a *Kisebbségkutatás* 2002. évi 3. számának 785. oldalát), amelyhez – mint az az időközben a Fehéroroszországi Lengyelek Egyesületének elnökévé avanszált szerzőről kiderül – jó adag kisebbségi érzékenység, sértődési hajlam társul.

Kruczkowski heves ellenérzéssel fogadta mindazokat a szelíden felsorolt korrekciókat, amelyeket Mihai Kurkiewicz fűzött az itt-ott túlzó és túl sötét beállításokhoz, és második megszólalásában igyekszik – lényegében sikertelenül – cáfolni őket. A tények ti. mást mutattak. A fehéroroszországi lengyelség létszáma is az, amit a hősies kisebbségi helytállásra hivatkozva sem lehet lebecsülni. (Erre hívja fel pl. a figyelmet a vita szerkesztőségi lezárása is, egyebek között mondván: „A fehérorosz parasztlak 1921-ben a lengyel összeíró biztosok kérdésére nem tudták egymástól megkülönböztetni a nemzetiséget és az állampolgárságot, s tömegesen lengyelnek vallották magukat. Amikor az 1931. évi népszámláláskor a nemzetiség helyett az anyanyelvre [lengyeleknél: az anyanyelvre] kérdeztek rá, mindjárt kiderült a többé-kevésbé reális nemzetiségi összetétel, amelynek következtében – s ezt nem veszi Kruczkowski figyelembe – a lengyelek száma négyszerte kisebb lett tíz év leforgása a l a a t t . ”)

A fehéroroszországi lengyelek sorsára és kizárólag csak rá azért térünk itt vissza, mert Kruczkowski második megszólalásában kifejti, hogy milyennek kellene lennie a keleti „lengyelség-politikanak”. Két megoldást vet fel. Az egyik a „Lengyel [ember] Kartája” (Karta Polaka), a másik a kettős állampolgárság. Ez egyfelől anyagi támogatást jelente-

ne, másfelől szabad vízumot Lengyelországba. Szerinte sem a Karta, sem a szabad vízum nem vonná maga után a lengyelek tömeges kitelepülését Fehéroroszországból. Ellenkezőleg: a lakosság meghatározó többsége továbbra is foggal és körömmel ragaszkodik ősei földjéhez. Visszaélni e ragaszkodással nem szabad, s nyomorban tengődni hagyni a nemzetársakat ugyancsak nem. (Fehéroroszországban az átlagos nyugdíj havi 20-30, az átlagkereset pedig 50-60 dollár.)

A lengyel állam ugyan választhat a Karta és a kettős állampolgárság között, de az egyik változatot meg kell valósítania. Cinizmus volna, ha veszteségként írná le a határon túli nemzetrészeket.

Kurkiewicz tiszte lett a vitában kimondani: a jelenlegi körülmények között mindkét javaslat tulajdonképpen „szent lehetetlenség”, ami nem jelenti azt, hogy a lengyel államnak nem kellene élnie azokkal az államközi támogatási formákkal, amelyek a rendelkezésre állnak a mai „világgyakorlat” keretében. És nem csak élnie, hanem jobban, hatékonyabban és nagyvonalúbb módon élnie.

Futala Tibor

Roma polgári társadalom Kelet-Közép-Európában: Történelmi kitekintés és a jelen problémái

Roditi-Rowlands, Ourania: Romani civil society in Central-Eastern Europe: Historical perspectives and contemporary issues. = Helsinki Monitor, 2002. 3. no. 247–259. p.

Különösen az újonnan alakult közép- és kelet-európai demokráciákban tapasztalható, hogy a romák kénytelenek szembenézni a kormányok és a társadalmi környezet zaklatásaival és megbélyegző viselkedésével, de az erősödő rasszizmus kirekesztő törekvésével is. Úgy látszik, hogy a történelmi és társadalmi beidegződések ellenére az iskolázott, képzett roma szélesebb érvényesülési lehetőséget kap napjainkban mind a politikai, mind a társadalmi életben. A romák növekvő jelenléte a politikában még nem különbözteti meg őket őseiktől, de határozott jelenlétükkel és nyilvánvaló polgári felelősségtudattal beilleszkednek a polgári társadalomba, ami új jelenségként tűnik fel a romák történelmében. Ez a kettősség tapasztalható Magyarországon, Romániában, a Cseh Köztársaságban és Szlovákiában is.

Magyarországon az alkotmány biztosítja a nemzetiségek és kisebbségek jogait. Az 1993-ban hatályba lépett, a nemzetiségek jogait tartalmazó törvény megerősíti ezt, felsorolja többek közt a diszkrimináció tilalmát, az esélyegyenlőséget, a nemzetiségi iskolák támogatását és a kisebbségi önkormányzatok választhatóságát. Horváth Aladár azonban 1992-ben parlamenti felszólalásában jelezte, hogy a kormány „teljesen figyelmen kívül hagyja a roma kisebbség érdekeit, és politikája nyilvánvalóan mélyíti a romák nyomorúságát”.

Románia alkotmányát 1991-ben hirdették ki, ami garantálja és elismeri a kisebbségek jogait. A Romániai Romák Demokratikus Unióját 1990-ben alapították, és az első roma újság a *Satra Libera* 1991-ben jelent meg. Mégis a társadalmi és oktatási kizártság, valamint a romák ellen végrehajtott támadások miatt 1990-ben 35 ezer roma menekült legálisan Németországba. Románia és Németország között 1992-ben megkötött egyezmény alapján 50 ezer román állampolgárt telepítettek vissza Németországból, ezek nagyobb része cigány származású volt. A Nemzetközi Roma Unió tiltakozott a visszatelepítés ellen.

A Cseh Köztársaságban és Szlovákiában 1990–1991-ben lépett hatályba a „kisebbség státusára, jogára és védelmére” vonatkozó törvény. Ennek kellene érvényesülni a roma ki-